

**KIMYO SANOATIDA INVESTITSIYA SIYOSATINI
SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI**

Salimov Odil Bekturodovich

"Dehqonobod kaliy zavodi" AJ

odilsalimov2@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi kimyo sanoatida investitsiya siyosatini shakllantirishning nazariy asoslari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida investitsiya siyosatining iqtisodiy mazmuni, uning sanoat rivojlanishidagi oʻrni hamda kimyo sanoatiga xos xususiyatlari ochib beriladi. Shuningdek, investitsiya siyosatini shakllantirishda davlatning tartibga soluvchi roli, institutsional muhit, kapital qoʻyilmalar tarkibi va risk omillarining taʼsiri nazariy yondashuvlar asosida yoritiladi. Kimyo sanoatining texnologik murakkabligi va yuqori kapital sigʻimliligi sharoitida investitsiya siyosatini izchil va maqsadli olib borish zarurati asoslab beriladi.

Kalit soʻzlar: kimyo sanoati, investitsiya siyosati, investitsion faoliyat, nazariy asoslar, institutsional muhit, kapital qoʻyilmalar, investitsiya risklari, sanoat rivojlanishi.

Abstract: This thesis provides a theoretical analysis of the foundations for shaping investment policy in the chemical industry. The study examines the economic essence of investment policy, its role in industrial development, and the specific characteristics of the chemical industry. In addition, the regulatory role of the state, the institutional environment, the structure of capital investments, and the impact of risk factors on the formation of investment policy are discussed from a theoretical perspective. The necessity of implementing a consistent and targeted investment policy under conditions of

high capital intensity and technological complexity of the chemical industry is substantiated.

Keywords: chemical industry, investment policy, investment activity, theoretical foundations, institutional environment, capital investments, investment risks, industrial development.

Kirish

Kimyo sanoati zamonaviy iqtisodiyotda yuqori qo‘shilgan qiymat yaratuvchi, texnologik jihatdan murakkab va strategik ahamiyatga ega tarmoqlardan biri hisoblanadi. Ushbu sanoat tarmog‘i qishloq xo‘jaligi, energetika, qurilish, farmatsevtika va mashinasozlik kabi ko‘plab sohalarning rivojlanishi uchun muhim resurs va mahsulotlar yetkazib beruvchi asosiy bazani tashkil etadi. Shu bois kimyo sanoatining barqaror va samarali rivojlanishi, avvalo, investitsiya siyosatining qanchalik ilmiy asoslangan va izchil shakllantirilganiga bevosita bog‘liqdir.

Iqtisodiy nazariyada investitsiya siyosati iqtisodiy o‘shishni jadallashtirish, ishlab chiqarish salohiyatini kengaytirish va texnologik yangilanishni ta’minlashga qaratilgan davlat va xo‘jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining muhim tarkibiy qismi sifatida talqin etiladi. Kimyo sanoatida esa investitsiya siyosati alohida xususiyatlarga ega bo‘lib, bu tarmoqning yuqori kapital sig‘imliliigi, uzoq muddatli investitsiya sikli, ekologik xavflarning mavjudligi va ilmiy-texnik taraqqiyotga kuchli bog‘liqligi bilan izohlanadi. Mazkur omillar investitsiya qarorlarini qabul qilishda chuqur nazariy yondashuv va kompleks tahlilni talab etadi.

So‘nggi yillarda global miqyosda kimyo sanoatida investitsiya siyosatiga bo‘lgan yondashuvlar sezilarli darajada o‘zgarmoqda. Rivojlangan mamlakatlarda investitsiyalar asosan innovatsion texnologiyalar, resurs tejamkor ishlab chiqarish va ekologik xavfsizlikni ta’minlashga yo‘naltirilmoqda. Bu jarayonda investitsiya siyosati nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirish, balki sanoatning uzoq muddatli barqarorligini

ta'minlash vositasi sifatida qaralmoqda. Natijada, kimyo sanoatida investitsiya siyosatini shakllantirishning nazariy asoslarini qayta ko'rib chiqish va ularni zamonaviy talablarga moslashtirish zarurati yuzaga kelmoqda.

Shu jihatdan, kimyo sanoatida investitsiya siyosatini shakllantirishning nazariy asoslarini ilmiy jihatdan tadqiq etish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Mazkur mavzu investitsiya siyosatining mazmuni, uning sanoat rivojlanishidagi o'rni, davlatning tartibga soluvchi funksiyalari hamda institutsional muhitning investitsion qarorlarga ta'sirini chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Ayniqsa, iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va sanoatni tarkibiy jihatdan yangilash sharoitida kimyo sanoatiga yo'naltiriladigan investitsiyalarni samarali boshqarish nazariy asoslarining ahamiyati yanada ortib bormoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi kimyo sanoatida investitsiya siyosatini shakllantirishning nazariy asoslarini tizimli yondashuv asosida yoritish, asosiy nazariy konsepsiyalarni umumlashtirish hamda ushbu tarmoqda investitsiya siyosatini samarali olib borish uchun ilmiy xulosalar ishlab chiqishdan iboratdir.

Asosiy qism

Kimyo sanoatida investitsiya siyosatini shakllantirishning nazariy asoslarini yoritishda, avvalo, investitsiya siyosati tushunchasining iqtisodiy mazmuni va uning sanoat rivojlanishidagi funksional rolini aniqlash muhim hisoblanadi. Iqtisodiy nazariyada investitsiya siyosati davlat va xo'jalik yurituvchi subyektlarning kapital qo'yilmalarni jalb etish, taqsimlash va ulardan foydalanishni maqsadli ravishda tartibga solishga qaratilgan faoliyati sifatida talqin etiladi. Ushbu siyosat orqali ishlab chiqarish salohiyatini kengaytirish, texnologik yangilanishni jadallashtirish va iqtisodiy o'sishning barqaror manbalari shakllantiriladi.

Kimyo sanoati sharoitida investitsiya siyosatining mazmuni yanada murakkablashadi. Chunki mazkur tarmoq yuqori kapital sig'imliligi, uzoq

investitsiya sikli va texnologik jarayonlarning uzluksizligi bilan ajralib turadi. Kimyo sanoatiga yo‘naltiriladigan investitsiyalar, odatda, yirik ishlab chiqarish quvvatlarini barpo etish, ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlarini moliyalashtirish hamda ekologik xavfsizlikni ta‘minlash bilan bevosita bog‘liq bo‘ladi. Shu sababli investitsiya siyosatini shakllantirishda faqat qisqa muddatli iqtisodiy samaradorlik emas, balki uzoq muddatli strategik manfaatlar ham hisobga olinishi zarur.

Nazariy jihatdan investitsiya siyosatini shakllantirish bir nechta asosiy konseptual yondashuvlarga tayanadi. Klassik iqtisodiy yondashuvlarda investitsiyalar bozor mexanizmlari orqali taqsimlanishi va kapital eng yuqori rentabellik keltiradigan sohalarga yo‘naltirilishi ta‘kidlanadi. Biroq kimyo sanoati kabi strategik va texnologik murakkab tarmoqlarda bozor mexanizmlarining o‘zi yetarli bo‘lmaydi. Shu bois, keynschilik va institutsional yondashuvlarda davlatning faol roli, sanoat siyosati va uzoq muddatli rejalashtirish investitsiya siyosatining ajralmas tarkibiy qismi sifatida qaraladi.

Institutsional iqtisodiyot nuqtayi nazaridan kimyo sanoatida investitsiya siyosatini shakllantirish huquqiy muhit, mulkchilik munosabatlari, shartnomaviy intizom va davlat boshqaruvi sifati bilan chambarchas bog‘liqdir. Barqaror va prognoz qilinadigan institutsional muhit investitsiya risklarini kamaytiradi hamda kapital qo‘yilmalarni uzoq muddatli loyihalarga yo‘naltirish imkonini yaratadi. Aksincha, huquqiy noaniqlik va boshqaruvdagi nomukammallik investitsiya siyosatining samaradorligini pasaytiradi va kimyo sanoatiga investitsiyalar oqimini cheklaydi.

Kimyo sanoatida investitsiya siyosatini shakllantirishda yana bir muhim nazariy jihat risk omillarini hisobga olish bilan bog‘liqdir. Ushbu tarmoqda texnologik, bozor va ekologik risklar yuqori bo‘lib, ular investitsiya loyihalarining iqtisodiy natijalariga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Shu sababli zamonaviy nazariyalarda investitsiya siyosati risklarni diversifikatsiya qilish,

davlat kafolatlari va sugʻurta mexanizmlaridan foydalanish orqali risklarni boshqarishga yoʻnaltirilgan tizim sifatida qaralmoqda. Bu yondashuv investitsiya faoliyatining barqarorligini taʼminlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, innovatsion rivojlanish nazariyalari kimyo sanoatida investitsiya siyosatining ustuvor yoʻnalishlarini belgilashda muhim metodologik asos boʻlib xizmat qiladi. Kimyo sanoatida innovatsiyalar ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, resurslardan oqilona foydalanish va ekologik taʼsirni kamaytirish imkonini beradi. Shu bois investitsiya siyosati ilmiy-texnik taraqqiyotni ragʻbatlantirishga, yuqori texnologiyali va bilimga asoslangan loyihalarni qoʻllab-quvvatlashga qaratilishi lozim.

Umuman olganda, kimyo sanoatida investitsiya siyosatini shakllantirishning nazariy asoslari investitsiyalarning iqtisodiy samaradorligi, institutsional barqarorlik, risklarni boshqarish va innovatsion rivojlanish tamoyillarining uygʻunlashuviga asoslanadi. Aynan ushbu omillarning oʻzaro muvozanati kimyo sanoatini uzoq muddatli barqaror rivojlantirish va uning raqobatbardoshligini oshirish uchun mustahkam nazariy poydevor yaratadi.

Xulosa

Mazkur tadqiqotda kimyo sanoatida investitsiya siyosatini shakllantirishning nazariy asoslari tizimli va mantiqiy yondashuv asosida tahlil qilindi. Oʻtkazilgan nazariy tahlillar shuni koʻrsatadiki, kimyo sanoati kabi yuqori kapital sigʻimliliigi va texnologik murakkabligi bilan ajralib turuvchi tarmoqlarda investitsiya siyosati iqtisodiy rivojlanishning oddiy moliyaviy instrumenti emas, balki uzoq muddatli sanoat strategiyasining muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon boʻladi.

Tadqiqot natijalariga koʻra, kimyo sanoatida investitsiya siyosatini shakllantirishda bozor mexanizmlari bilan bir qatorda davlatning tartibga soluvchi va muvofiqlashtiruvchi roli alohida ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, institutsional muhitning barqarorligi, huquqiy kafolatlarning mustahkamligi va

investitsiya risklarini kamaytirishga qaratilgan mexanizmlarning mavjudligi kapital qo'yilmalarni jalb etish va ularning samaradorligini oshirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Bu holat investitsiya siyosatini faqat qisqa muddatli rentabellik mezonlari asosida emas, balki strategik rivojlanish maqsadlari bilan uyg'un holda olib borish zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, tadqiqotda kimyo sanoatida investitsiya siyosatini shakllantirish innovatsion rivojlanish va ekologik barqarorlik tamoyillari bilan chambarchas bog'liq ekanligi asoslab berildi. Zamonaviy nazariy yondashuvlar investitsiyalarni ilmiy-texnik taraqqiyot, resurs tejamkor texnologiyalar va ekologik xavfsizlikni ta'minlashga yo'naltirish sanoatning uzoq muddatli raqobatbardoshligini oshirishning muhim sharti ekanini tasdiqlaydi. Shu jihatdan investitsiya siyosati innovatsion faoliyatni rag'batlantiruvchi va ekologik xatarlarni kamaytiruvchi mexanizmlar bilan boyitilishi lozim.

Umuman olganda, xulosa sifatida aytish mumkinki, kimyo sanoatida investitsiya siyosatini shakllantirishning nazariy asoslari iqtisodiy samaradorlik, institutsional barqarorlik, risklarni boshqarish va innovatsion rivojlanish tamoyillarining uyg'unlashuviga tayanadi. Aynan ushbu uyg'unlik kimyo sanoatini modernizatsiya qilish, yuqori qo'shilgan qiymat yaratish va sanoatning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun mustahkam ilmiy-nazariy poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Stiglitz J.E. The Role of the State in Economic Development. Oxford: Oxford University Press, 2020.
2. Barr N. Economics of the Welfare State. Oxford: Oxford University Press, 2018.
3. Sen A. Development as Freedom. New York: Oxford University Press, 1999.

4. OECD. Investment Policy Reviews: Industrial and Chemical Sectors. Paris: OECD Publishing, 2022.
5. Maruf, A. (2023). The Importance of Human Resource Management.
6. World Bank. Industrial Development and Investment Policy Report. Washington, DC: World Bank, 2023.
7. UNIDO. Industrial Development Report: Transforming Manufacturing for Sustainable Growth. Vienna: UNIDO, 2022.
8. European Commission. Industrial Strategy and Investment Framework for the Chemical Industry. Brussels, 2021.
9. IMF. World Economic Outlook: Investment and Structural Transformation. Washington, DC: IMF, 2023.